

**ТЕОРЕТИЧНІ І ТЕХНОЛОГІЧНІ
ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
здобувача вищої освіти
до формування соціально
успішної особистості у дитинстві**

**ТЕОРЕТИЧНІ І ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧА
ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ
У ДИТИНСТВІ**

Колективна монографія

*За загальною редакцією дійсного члена НАПН України,
професора Віктора Андрущенка*

**Київ
Вид-во УДУ імені М. П. Драгоманова
2023**

УДК 378.091.3:373.011.3-051]:[37.015.31:159.22-053.5]
Т 33

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 4 від 30 листопада 2023 р.)*

**За загальною редакцією дійсного члена НАПН України,
професора Віктора Андрущенка**

Автори матеріалів: В. П. Андрущенко, В. Б. Вишківська, І. В. Войтюк, Д. В. Губарева, С. О. Довбня, І. В. Євтушенко, О. М. Зінько, В. М. Корх, О. М. Костюшко, Н. В. Левінець, О. В. Матвієнко, О. Я. Митник, Т. О. Олефіренко, В. Г. Панок, К. М. Поліщук, В. В. Предко, Д. Є. Предко, Ю. В. Силенко, Т. М. Сняткова, Я. А. Соколівська, О. Ю. Ступак, І. Є. Товкач, І. М. Унінець, О. М. Хлонь, В. Л. Ходунова, Г. Г. Цветкова, І. К. Чанчиков, Г. В. Шеленко, Р. А. Шулігіна, Т. С. Яценко, Andre R. Marseille.

Рецензенти: **О. Д. Сафін**, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини;
В. І. Бобрицька, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Т 33 Теоретичні і технологічні засади професійної підготовки здобувача вищої освіти до формування соціально успішної особистості у дитинстві : колективна монографія / В. П. Андрущенко та ін. ; за заг. ред. проф. В. П. Андрущенка. – Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 498 с.

ISBN

У колективній монографії презентовано філософсько-психодинамічний формат розуміння сутності психіки в її цілісності; розкрито зміст та структуру соціально успішної особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку, описано роль значущих дорослих (батьків, вихователів та вчителів) у становленні такої особистості; охарактеризовано теоретичні і технологічні засади професійної підготовки практичного психолога, вихователя та вчителя початкової школи на педагогічному факультеті Українського державного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова щодо забезпечення щасливого дитинства. Увесь матеріал представлено у двох розділах.

Монографію адресовано здобувачам вищої освіти, викладачам ЗВО, вчителям ЗЗСО, вихователям ЗДО, науковцям.

УДК 378.091.3:373.011.3-051]:[37.015.31:159.22-053.5]
DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-mono-k-fp-2023>

ISBN

© Колектив авторів, 2023
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

*...Любити дитину і бачити в ній особистість,
серце віддавати дітям і
з терпінням плекати в них знання
та благородні людські якості...*

Віктор Андрущенко

Зміст

Вступ (<i>Андрущенко В. П.</i>).....	7
--	---

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ДИТИНСТВІ

1.1. Філософсько-психодинамічний формат розуміння сутності психіки в її цілісності (<i>Андрущенко В. П., Яценко Т. С.</i>).....	11
1.2. Психолого-педагогічні умови забезпечення щасливого дитинства як чинника становлення соціально успішної особистості (<i>Митник О. Я., Костюшко О. М.</i>)	77
1.3. Зміцнення життєстійкості задля збереження ментального здоров'я та прояву соціальної успішності дитини у період війни (<i>Предко В. В., Предко Д. Є.</i>).....	92
1.4. Розвиток життєстійкості студентів: стратегії та практики (<i>Чанчиков І. К.</i>)	121
1.5. Психологічні проблеми професійної діяльності вчителя (<i>Панок В. Г.</i>).....	134
1.6. STEAM-технології як інноваційний інструмент формування соціальної успішності молодшого школяра в НУШ (<i>Матвієнко О. В., Олефіренко Т. О.</i>)	146

Розділ 2

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА І ПЕДАГОГА ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Подолання наслідків впливу травматичного стресу для становлення соціально успішної особистості (<i>Євтушенко І. В.</i>)...	179
2.2. Формування професійних вмінь практичного психолога щодо гармонізації психічного стану особистості (<i>Унінець І. М., Andre R. Marseille</i>).....	199
2.3. Роль родини у психічному здоров'ї дитини (<i>Зінько О. М., Соколівська Я. А.</i>)	215
2.4. Використання технологій індивідуалізації освітнього процесу у підготовці майбутніх педагогів до співпраці з сім'єю (<i>Вишківська В. Б., Силенко Ю. В.</i>)	232

2.5. Готовність до управлінської діяльності майбутніх керівників (директорів) закладу дошкільної освіти: теоретичні та прикладні аспекти (Цветкова Г. Г.).....	248
2.6. Формування професійної компетентності майбутнього вихователя: організація навчання через ділову гру (Шулигіна Р. А., Довбня С. О.).....	265
2.7. Інструктивні матеріали для майбутніх вихователів до створення комп'ютерних вікторин у роботі з дітьми старшого дошкільного віку (Ступак О. Ю.).....	292
2.8. Підготовка майбутніх вихователів до соціалізації дітей у процесі фізичного виховання (Левінець Н. В.).....	301
2.9. Досвід використання інноваційних педагогічних технологій у навчанні майбутніх вихователів під час воєнного стану (Ходунова В. Л.).....	324
2.10. Формування комунікативної компетентності студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти засобом соціально-психологічного тренінгу (Корх В. М.).....	342
2.11. Педагогічні технології тренінгу та коучингу як засоби інтенсифікації освітнього процесу з підготовки вихователя ЗДО в Україні (Товкач І. Є.).....	370
2.12. Освітній хаб як практико-орієнтована форма підготовки майбутніх вихователів ЗДО до професійної діяльності (Поліщук К. М.).....	385
2.13. Організаційно-методологічні засади освітньої діяльності вихователя з дітьми раннього віку з ООП в умовах інклюзивного середовища (Сняткова Т. М.).....	406
2.14. Формування іміджу майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти у контексті викладання навчальної дисципліни “іміджологія” (Шелепко Г. В.).....	417
2.15. Нетрадиційна зображувальна діяльність: шляхи реалізації програмно-методичного комплексу корекції мислення дітей старшого дошкільного віку (Войтюк І. В.).....	429
2.16. Профілактика професійного вигорання вчителя як засіб досягнення успіху у професійній діяльності (Хлонь О. М.).....	443
2.17. Підготовка вчителя початкових класів до формування соціальної успішності молодшого школяра у процесі навчання (Губарева Д. В.).....	457
Додатки.....	474
Інформація про авторів.....	495

2.4. Використання технологій індивідуалізації освітнього процесу у підготовці майбутніх педагогів до співпраці з сім'єю

У сучасному динамічному світі, у столітті інформаційних технологій людство, як і раніше, хвилюють питання формування моделей сім'ї та її функції в житті суспільства.

Сім'я забезпечує взаємодію індивіда та громадськості, визначає пріоритети їх інтересів та бажань. Саме сім'я є першоджерелом для індивіда в отриманні уявлень про цілі та цінності в житті, знань та норм поведінки повсякденного життя, практичних навичок у взаємодії з іншими членами суспільства. Особистий приклад батьків, обстановка та атмосфера в сім'ї впливають на формування у дитини умінь оцінювати доброту і зло, гідність і негідність, справедливість і несправедливість. Дитина стане успішною особистістю тоді, коли вона отримає необхідний мінімум спілкування саме у сім'ї.

Сучасну сім'ю як основу виховання дитини розглядають Р. Вайнола, А. Капська, О. Матвієнко, І. Сопівник та ін.; функції сім'ї окреслюються у своїх працях В. Мацьковський, В. Савка, Н. Уманець та ін. [1; 10]. Вивчення сім'ї як основоположного чинника соціального становлення особистості дитини є предметом міждисциплінарних праць: А. Чуприна (у філософії); Т. Гурко, П. Маслов (у соціології та демографії); А. Бардіан, І. Кон, А. Маслоу (у психології) [13].

Значення сім'ї задля успішної соціалізації дитини окреслюється у працях Н. Голованової, Т. Кравченко, Л. Ковальнової, А. Нечаєвої, Л. Пундик, Л. Маленкової та ін. [2; 8].

Фундаментальні положення про виховання дитини у родині обґрунтовані у працях класиків педагогіки Я. А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, А. Макаренка, К. Ушинського, Й.-Г. Песталоцці, О. Духновича, В. Сухомлинського та ін. [13].

Проблемам виховання у сучасній родині присвячені праці К. Журби, Я. Журецького, Л. Стахова [9; 10].

О. Беспалько, Л. Коваль, А. Данченко, А. Капська, А. Цьось аналізують сімейні проблеми як дисфункціональні сімейні зв'язки

між виховання батьків та дітей, що зумовлюють вплив на соціально-виховному потенціалі сім'ї [8; 13].

Дослідженням різних проблем соціально-педагогічних аспектів виховання та соціалізації дітей у неповних сім'ях присвячено праці В. Целуйко, М. Буянова, Л. Міщик та ін.

Палітра досліджень різних аспектів функціонування сім'ї, мети і завдань сімейного виховання – досить різноманітна. Водночас, слід зауважити, що вітчизняна система виховання в останні десятиліття позначена проблемою загальної кризи цілей виховання: втрачено уявлення про те, яку людину потрібно виховати. Оскільки сімейне виховання, як і виховання в цілому, носить конкретно-історичний характер, воно тісно пов'язане із соціально-економічним, політичним та культурним станом суспільства та його складовою – сім'єю.

Більш глибокому розумінню нових орієнтирів може сприяти проведений нами порівняльний аналіз найбільш значущих цілей у сімейному вихованні, що мали місце в епоху соціалізму, та аналогічних цілей, сформованих в умовах сучасної ринкової економіки (див. табл. 1).

Таблиця 1

Трансформація цілей сімейного виховання (порівняльний аналіз)

Цілі сімейного виховання в епоху соціалізму	Цілі сімейного виховання в умовах ринкової економіки
Первинність інтересів суспільства проти інтересів особистості	Первинність особистісних інтересів проти суспільних
Профорієнтація дитини з метою забезпечення від безробіття	Профорієнтація в сім'ї з урахуванням особистісних здібностей та інтересів дитини
Прагнення батьків підвищити свій авторитет у очах дітей (батьки – головні порадики, головні суб'єкти ідентифікації дітей)	Формування у дитини особистої відповідальності, самостійності у прийнятті рішень, делегування дитині прав і обов'язків
Насадження традиційних сімейних цінностей	Культивування в дітях цінностей ринкового суспільства (особистий інтерес, індивідуалізм, підприємливість, пропорційність власних зусиль очікуваним результатам)

Цілі сімейного виховання в епоху соціалізму	Цілі сімейного виховання в умовах ринкової економіки
Прихильність до моральних принципів минулої епохи	Формування у дітей нової системи моральних цінностей (особиста ініціатива, конкурентоспроможність підвищення значущості матеріальних цінностей, підприємливість, практицизм, ощадливість)
Формування у дитині досяжних цілей з урахуванням загострення у суспільстві соціальної нерівності	Формування у дитині прагнення до досягнень у суспільстві рівних можливостей
Орієнтація батьків на суспільні форми виховання та соціалізації дітей	В умовах браку дитячих громадських організацій та відсутності об'єктивних можливостей підвищення контролю батьків над дітьми зростає роль зв'язків між поколіннями (з метою залучення бабусь, дідусів до процесу виховання онуків)
Неготовність сім'ї до самостійної організації свого захисту та подолання труднощів (через заходи державної соціальної політики: безкоштовна охорона здоров'я та освіта тощо)	Розвиток у сім'ї навичок здоров'язбереження, формування екологічної свідомості, усвідомлення наслідків бездумної експлуатації природних ресурсів, формування антинаркотичної стійкості у дітей, підвищення їхньої опірності до криміногенних ситуацій, підвищення їхньої правової грамотності
Формування громадянської самосвідомості у дітей як частини сімейної ідеології	Засвоєння дорослими в сім'ї принципів громадянського суспільства та прагнення передати нові цінності дітям (свобода висловлювання своїх поглядів, публічність висловлювань, права людини тощо)

Проведений аналіз засвідчує, що сімейна педагогіка потребує створення своєї сучасної методології, розробки методів дослідження сучасної сім'ї; систематизації наукового знання про сім'ю на міждисциплінарному рівні; відстеження процесів, що протікають усередині сім'ї та формування сімейних установок молоді, адекватних інтересам держави, нації та самої людини.

Формування ціннісного ставлення студентства до сім'ї – важливе завдання професійно-педагогічної підготовки, оскільки період навчання у ЗВО є одним із головних етапів у житті людини, під час якого відбувається її як професійне становлення, так і особистісне самовизначення.

Відтак, з метою вирішення окресленого завдання, на нашу думку, необхідним є:

- звернення в освітньому процесі до позитивного досвіду сімейного виховання та збереження сімейно-родової пам'яті за допомогою вивчення сімейної історії та традицій, популяризації кращого досвіду виховання дітей у різних сім'ях;

- впровадження в освітні програми ЗВО спеціальних курсів, спрямованих на вивчення сутнісних характеристик сімейного виховання;

- формування умінь аналізувати дитячо-батьківські відносини;

- формування готовності використовувати різноманітні форми взаємодії суб'єктів освітніх відносин;

- організація науково-дослідної роботи студентів (виступи на наукових конференціях з питань, пов'язаних з актуальними проблемами сім'ї; написання статей);

- створення електронного освітнього ресурсу, що забезпечуватиме інформаційно-методичну підтримку студентів у галузі сімейної педагогіки (лекції, презентації, творчі завдання, наукові статті, когнітивні тести, опитування та методики, банк художніх та документальних матеріалів, що рекомендуються до вивчення).

Важливою умовою розвитку сімейної ідентичності студентів, підготовки їх до відповідального батьківства є включення відповідної проблематики до курсу загальноуніверситетської дисципліни “Педагогіка”.

Так, у модулі “Формування громадянсько-патріотичної позиції особистості в контексті теорії і практики національного виховання” вивчається тема “Формування світогляду особистості. Педагогічна україністика”, яка з-поміж інших передбачає розгляд наступних питань: сім'я як соціальний інститут і середовище морально-духовного розвитку особистості; ціннісні засади української родини; завдання сучасного родинного виховання;

труднощі та суперечності родинного виховання; сім'я в контексті цілісного суспільного організму; українські традиції родинного виховання; деградаційні тенденції родинного виховання; мотивація повернення до традицій; взаємодія школи, сім'ї та громадськості у вихованні дітей та її форми.

Так, питання “сім'я як соціальний інститут і середовище морально-духовного розвитку особистості” передбачає розгляд таких аспектів проблеми: поняття сім'ї, структура сім'ї, функції (репродуктивна, дозвіллева, виховна, духовно-емоційна, господарсько-економічна та ін.), динаміка сім'ї.

Процеси глобалізації та інформатизації суспільства призвели до втрати багатьох традиційних цінностей, що негативно позначилося на первинному осередку суспільства – сім'ї, функції якої дуже важливі для соціуму в цілому та кожного індивіда зокрема. Тому у курсі приділено особливу увагу сімейним цінностям, які сприяють якомога повнішій передачі інформації про традиційні уклади сучасного суспільства.

Традиційні сімейні цінності розглядаються як “класичні історичні уявлення про родину, важливість оформлення шлюбу та сталості шлюбних стосунків, народження та виховання дітей у сім'ї, збереження традиційної ролі чоловіка та жінки, вірність, взаємоповагу всіх членів родини та стійкий пріоритет збереження шлюбу над розлученням” [11, с. 127]. Акцентується також про те, що сімейні цінності впливають на вибір сімейних цілей, способів організації життєдіяльності та взаємодії; принципів взаємин між подружжям, між батьками і дітьми, які охоплюють любов, турботу, взаєморозуміння, терпіння, вірність, повагу, співчуття, взаємопідтримку, щирість, довіру та ін. [12, с. 291-294].

Основними системоутворюючими сімейними цінностями визначено: цінності, що пов'язані зі шлюбом (цінність шлюбу, подружня вірність; цінність рівноправ'я подружжя, цінність домінування одного з них, цінності різноманітних статевих ролей у сім'ї, цінність міжособистісних комунікацій між подружжям, стосунків взаємопідтримки та взаєморозуміння подружжя; взаємна любов); цінності, пов'язані з батьківством (відповідальне батьківство, цінність виховання та соціалізації дітей у сім'ї, демократизація відносин, повага до прав дитини); цінності, які

пов'язані з родинними зв'язками (відповідальність за благополуччя інших членів сім'ї, цінність взаємодії між родичами, турбота про батьків і старших у сім'ї, повага до предків) [9, с. 44].

У процесі розгляду питання “взаємодія школи, сім'ї та громадськості у вихованні дітей та її форми” наголошується на необхідності активізації такої взаємодії на засадах педагогіки партнерства, що б сприяло розвитку здатності педагогів і батьків до гуманного, дитино орієнтованого управління процесом виховання школярів. Також характеризуються сучасні інноваційні методи педагогічної взаємодії. З-поміж них: методи ігрового проектування, тренінги, віртуальні батьківські збори, тематичні лекції, методичні заняття, обмін досвідом з питань виховання дітей з використанням активних форм роботи, зустрічі із спеціалістами різних напрямів, колективна підготовка класних годин, виставок тощо.

Цікавим феноменом постає педагогічна україністика (А. Бойко [3]), як така сукупність складників національної культури, що забезпечується на умовах освіти, виховання та науки у концепції збереження національної сутності українського народу, найвищих вартостей у його культурі. Відтак, педагогічна україністика є потужним засобом формування знань про свій народ, рід, родину, причетність кожної особистості до формування почуття любові та відданості своїй сім'ї та незалежній Україні.

Значущою при освоєнні курсу “Педагогіки” є студентська позиція щодо процесу пізнання. Для ефективного вивчення програми студент повинен виступати як активний суб'єкт пізнання та саморозвитку. Відтак, суб'єктність особистості в освітньо-науковому середовищі ЗВО можливо упровадити шляхом реалізації індивідуалізованого підходу у навчанні. Зауважимо, що проблеми індивідуалізації розглядалися як у працях педагогів минулого (Й. Песталоцці, Я. Коменського, Ф. Дістервега), так і сучасних дослідників (Ю. Гіль, Т. Годованюк, О. Кузнецова та ін.).

Зокрема, Б. Без'язичний характеризує індивідуалізацію навчання як принцип наукового пізнання у процесі навчання студентів педагогічних університетів [6], а В. Володько та О. Маріщук розглядають її невідривно від диференціації навчання та виховання [6]. Напротивагу, С. Герасименко та М. Скрипник

тракують індивідуалізацію навчання як сучасну технологію, педагогічну інновацію у професійно-педагогічній підготовці педагогів [14].

Ретроспектива аналізу теорії та практики індивідуалізованого навчання розглядається у контексті чотирьох методологічних підходів: 1) допарадигмальний стан, що зосереджується на теоретичному становленні педагогіки в умовах розвитку філософії; 2) класична раціональність, яка знаходить своє відображення в орієнтації педагогіки та безпосередньому її розвитку у контексті класичного природознавства; 3) некласична раціональність, що з'явилася на початку ХХ ст. на умовах орієнтації мультисторонності аналізу схем педагогічної практики; 4) посткласична раціональність, особливістю якої стали антропологічні та гуманітарні пошуки теоретичної педагогіки.

Якщо окреслювати принципи індивідуалізації освітнього процесу у закладі вищої освіти при упровадженні освітнього компоненту "Педагогіка", то ми з-поміж основних вимог виділяємо такі: 1) антропологічний принцип, що передбачає уможливлення вивчення індивідуальності людини у всій її повноті, включаючи її потреби, можливості, інтереси та цінності; 2) свобода незалежного розвитку людини, де свобода характеризується необхідною умовою розвитку власного людського у людини; 3) принцип самореалізації та цілісності, що уможливорює гармонійний розвиток як психічних якостей, так і всіх інтегративно-особистісних характеристик.

Т. Годованюк [6], своєю чергою, актуалізує дещо інші принципи індивідуалізації освітнього процесу у ЗВО. Такими принципами авторка виділяє: урахування рівня інтелектуального розвитку та особистісних мотивів кожного студента; урахування рівня емоційно-вольового розвитку та практичної освітньо-пізнавальної самостійності; уможливлення об'єднання у диференційовані підгрупи студентів з рівними навчальними можливостями [6].

Відповідно, зважаючи на той факт, що індивідуалізація освітнього процесу у закладі вищої освіти розуміється, як розширення можливостей особистісно-професійного вибору студента, то концепційним положенням стає поглиблення студентоцентрованості освітнього процесу [5]. Це передбачатиме та

вимагатиме дотримання освітнього стандарту у невідривності поєднання індивідуальних можливостей та інтересів кожного суб'єкта навчання; гнучкого реагування на особистісні зміни студента шляхом внесення конкретних змін до компонентів підготовки у ЗВО [5]. Поглиблення студентоцентрованості визначає можливість вибору форм, методів та видів діяльності задля самовизначення студента на основі усвідомлення власних схильностей та індивідуальних можливостей, що стануть базою для складання індивідуальної освітньої траєкторії. А також передбачає здійснення професійно-педагогічної діяльності з уможливленням рефлексії та адаптивно-гнучкої реакції на динаміку обставин, що надасть можливостей розвитку у студентів здатності до проєктування, моделювання, рефлексії та цілепокладання [5; 16].

Ще однією вагомою складовою поглиблення студентоцентрованості освітнього процесу стає уміння конструювати навчально-професійну діяльність на основі педагогічних ситуацій, де суб'єкт навчання зможе виявити власну індивідуальність, що стане поштовхом до надання свободи задля самовиховання, саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації.

Відтак, відкрите освітнє середовище можливо сформувати при упровадженні практико-орієнтованих освітніх технологій, однією з яких є тьюторинг [4; 7; 15; 16], що на сьогодні якнайкраще відповідає вимогам організації освітнього процесу на засадах індивідуалізації (суб'єкт навчання створює індивідуальну освітню траєкторію з можливістю привнесення особистісно-професійних смислів в освітньо-науковий процес з чітко окресленими освітніми та професійними перспективами).

Значущими для розвитку тьюторингу є досвід вищої педагогічної школи США та британської системи освіти. Л. Смалько [14], аналізуючи вищу педагогічну школу у США, актуалізує таку її особливість: індивідуалізація в освітньому процесі зорієнтована на діях та вчинках студентів, і як результат – на самовизначенні суб'єкта навчання у професійно-особистісному розвитку, де останній здатний прогнозувати власні успіхи та прогрес у навчанні. Натомість викладач, ураховуючи індивідуальні стилі студентів, здатний встановити ефективні відносини між

учасниками освітньо-наукового процесу на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. А вибір індивідуальної стратегії у навчанні здатний посилити відчуття задоволення [14].

Аналіз психолого-педагогічної літератури вітчизняних джерел показує, що аспекти розвитку тьюторства на теренах України найбільш ґрунтовно та теоретико-практично досліджено у працях А. Бойко [4], Н. Дем'яненко [4; 7], О. Іваницької [15] та ін. [16]. Слід зазначити, що Н. Дем'яненко так характеризує тьютора у сфері педагогічної освіти: активний, цілеспрямований організатор професійно-педагогічної підготовки студентів, який відповідальний за глибину сформованості самобутності особистості майбутнього педагога, за рівень його знань, педагогічної компетентності та рівень сформованості соціально-психологічної зрілості [7, с. 13-17]. Вчена зазначає, що саме тьютор здатний допомогти студенту виявити власний потенціал, при цьому окреслити та спроектувати індивідуальну освітню траєкторію, де концепційними засадами стануть саморозвиток суб'єкта життєдіяльності, зокрема способи та ефективні шляхи успішної особистісно-професійної самореалізації [4, с. 18-22].

Тьюторинг, як практико-орієнтована технологія, що є умовою для формування відкритого освітнього середовища покладає на викладача-тьютора обов'язки зі створення продуктивно-активного освітнього процесу, підбір відповідних освітніх технологій та форм організації освітньої діяльності задля створення індивідуальної освітньої програми кожного суб'єкта навчання. Слід зазначити, що у викладача-тьютора широкий спектр застосування форм, методів, прийомів тьюторського супроводу, що уможлиблюватиме упровадження індивідуальних та групових бесід, тьюторіалів, консультацій, тренінгів, дебатів, творчих майстерень, освітніх подій тощо [16, с. 523-529]. Такий спектр форм, методів та прийомів дозволить забезпечити індивідуальний предметний рух студента у різних освітньо-професійних галузях на основі усвідомлення власних освітньо-професійних інтересів та потенціалів.

Одна з найкращих практик тьюторства полягає у використанні індивідуальних та групових тьюторіалів. Індивідуальні тьюторіали – це навчальні заняття, під час яких викладач працює з одним

студентом, що забезпечує можливість зосередитись на потребах та здібностях конкретного студента, сприяє більш глибокому розумінню матеріалу та досягненню особистих академічних цілей.

У форматі групових тьюторіалів кілька студентів одночасно (група студентів) отримують інструкції викладача та допомогу в розв'язанні завдань або освоєнні матеріалу. Основним методом тьюторського супроводу при цьому є спеціально організована робота з питаннями студентів або з питаннями тьютора. Науково коректно сформульовані питання тьютора, спрямовані на поглиблення навчально-професійного інтересу майбутніх фахівців, дозволяють звузити або розширити проблематику виконуваного тьюторантом дослідження, допомагають визначити подальший шлях розвитку професійного самовизначення, спрямовують на розширення існуючого освітнього простору кожного студента.

Таблиця 2

**Індивідуальні та групові тьюторіали
(авторська розробка)**

Індивідуальний тьюторіал	Груповий тьюторіал
<p>1. <i>Завдання репродуктивного характеру.</i> Визначення понять: “особистість”, “міжособистісні стосунки”, “виховний вплив”, “батьківський авторитет”, “педагогічна культура батьків”.</p> <p>2. <i>Проблемно-пошукове завдання.</i> Проаналізуйте причини виникнення конфліктів у сім’ї. З’ясуйте рекомендації щодо профілактики виникнення конфліктів у родині.</p> <p>3. <i>Науково-практична розробка.</i> Підготувати творчий проєкт на тему: “Система батьківського контролю: очікування та реальність”.</p> <p>4. <i>Анотована характеристика</i> 3-х літературних джерел із проблем теоретико-методологічного обґрунтування принципів родинного виховання.</p>	<p>1. <i>Підготувати творчий проєкт на одну із тем у міні-групах:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — «Організація змістового дозвілля у сім’ї»; — «Суб’єкт-суб’єктна взаємодія між дітьми та батьками як особистісно орієнтований полісуб’єктний процес»; — «Правові основи родинного виховання». <p>2. <i>Підготовка запитань до тьютора-консультанта.</i></p> <p>3. <i>Індивідуальне тьюторське консультування (за необхідності).</i></p> <p><i>Рекомендована література:</i></p> <p>1. Беленька Г. В., Богініч О. Л., Машовець М. А. Здоров’я дитини – від родини : колективна монографія. Київ: СПД Богданова А. М., 2006.</p>

Індивідуальний тьюторіал	Груповий тьюторіал
<p><i>Рекомендована література:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бойко А. М. Виховання людини: нове і вічне : методолого-теоретичний і практичний коментар. Полтава : Техсервіс, 2006. 568 с. 2. Бойко А. М. Педагогічна україністика : науково-методичний посібник. Київ-Полтава : Salutis, 2020. Ч. 2. 84 с. 3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 566 с. 4. Дем'яненко Н. М. Виховання студентів у інноваційному освітньому середовищі університету: до розвитку проблеми. Кафедра у системі управління навчальним процесом вищого навчального закладу : збірник наукових праць міжкафедрального науково-практичного семінару, Київ, 18 квітня 2013 р. Київ : АМУ, 2013. С. 38-39. 5. Особа О. Нівеляція сімейних цінностей як прояв культури постмодернізму. <i>Молодь і ринок</i>. 2012. № 12. С. 124-128. 	<p>220 с.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Лохвицька Л. В., Андрущенко Т. К. Виховання здорової дитини в сучасній сім'ї. Сім'я – берегиня здоров'я дитини : навч.-метод. посіб. Тернопіль, 2010. 228 с. 3. Маценко Л. М. Педагогіка сімейного виховання : підручник. Вид. 3-тє, доп., перероб. Київ : ЦП "Компринт", 2019. 376 с. 4. Сімейна педагогіка : навчально-методичний посібник. Вид. 2-е, доп., перероб. / уклад. Н. А. Дудник, В. С. Кривда. Умань, 2021. 148 с.

Слід зазначити, що в практичній площині закладу вищої освіти в умовах відкритого освітнього середовища тьюторський супровід дозволяє досить ефективно організувати самостійну роботу студентів, що відповідає сучасним орієнтирам української освіти з виходом на індивідуалізацію та персоналізацію освітнього процесу.

Ще однією стратегічною умовою уможливлення формування відкритого освітнього середовища у закладі вищої освіти є формування партнерських відносин тьютор-тьюторант (викладач-студент) на рівнях співробітництва та співтворчості. На наш

погляд, з метою налагодження продуктивної взаємодії тьютору слід прийняти відкриту діалогічну позицію з чітко окресленою мірою тьюторської допомоги тьюторанту. Адже діяльність тьютора та тьюторанта має бути спільною, проте тьютор має зосередитись лише на конструюванні ресурсної карти для підопічного, натомість тьюторант – зосередити увагу на дослідженні оптимальних альтернатив [16, с. 523-529]. Проте у міру розвитку культури вибору тьюторанта та навичок прийняття рішення, діяльність та взаємодія тьютора буде поступово збільшуватись та досягати рівнів співробітництва та співтворчості.

Для філософії тьюторства концептуально значущими є положення компетентнісного підходу, що зумовлює інтеграцію міжпредметного, практичного та контекстно-ціннісного аспектів освіти. Це зумовлює уможливлення переходу від предметного викладання до інтегративної діяльності на основі актуалізації особистісно-професійного досвіду суб'єктів навчання з можливістю упровадження особистісно-розвивального потенціалу освітніх компонентів [7, с. 13-17].

Відкрите освітнє середовище дозволяє здійснити перехід від власне навчальної діяльності до професійної на основі перебудови предметного, соціального та психологічного поля особистості. Відповідно, це зумовлює упровадження практико-орієнтованого навчання з методичним інструментарієм (контекстного навчання), в умовах якого конструюється зміст майбутньої професійно-педагогічної діяльності, засвоєння якого і відбувається у цій же діяльності.

Контекстне навчання надає можливість студентам актуалізувати професійні знання, компетенції, сприяє розвитку професійно-особистісних якостей майбутнього фахівця (за рахунок реалізації комплексу методів контекстно-орієнтованої освіти, яка є актуальною для сучасного суспільства, відповідних дидактичних форм, засобів та методів) [7, с. 13-17].

Таким чином, під час опрацювання проблематики родинного виховання, у форматі роботи над індивідуальними та груповими тьюторіалами ми пропонуємо студентам підготувати кілька завдань з програми формування сімейних цінностей, розробленої Пшеславською Світланою під керівництвом кандидата

педагогічних наук, доцента кафедри педагогіки педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова Вишківської Ванди Болеславівни (див. табл. 3).

Таблиця 3

Програма формування сімейних цінностей

№ з/п	Вид тьюторіалу	Тема	Очікуваний результат
1.	Груповий	Тренінг “Сімейні цінності: що це для мене?»	Усвідомлення необхідності сімейних цінностей для щасливого та успішного майбутнього життя
2.	Індивідуальний	Бесіда “Сім’я як спосіб життя людини. Особливості української родини»	Сприйняття інформації про сучасну українську родину; визначення сім’ї як способу життя людини; усвідомлення логічного зв’язку між щасливою родиною та успішною особистістю
3.	Індивідуальний	Розповідь “Відповідальність у сімейному житті – що це для мене?»	Усвідомлення особистої відповідальності за всі події, що відбуваються в родині
4.	Індивідуальний	Бесіда “Мотиви вступу в шлюб. Кохання як здатність любити»	Розуміння мотивів вступу в шлюб, кохання – як найважливішої сімейної цінності
5.	Груповий	Година класного керівника: “Сімейні цінності. Кохання, свобода, чесність»	Усвідомлення сімейних цінностей; здатність пояснити співвідношення сімейних обов’язків та свободи
6.	Груповий	Тренінг для батьків “Особливості підліткового віку»	Усвідомлення особливостей виховання у підлітковому віці
7.	Груповий	Тренінг для батьків та дітей “Сім’я і довіра. Умови подружнього добробуту. Стабільність шлюбу»	Розуміння умов подружнього добробуту; визначення найголовніших сімейних цінностей, що визначають стабільність шлюбу

№ з/п	Вид тьюторіалу	Тема	Очікуваний результат
8.	Індивідуальний	Бесіда “Українська сім’я. Традиційні для української культури сімейні цінності.»	Розуміння цінностей сучасного українського суспільства й особливостей виховання дитини в українських родинах
9.	Індивідуальний	Розповідь “Мистецтво та відповідальність бути подружжям та батьками»	Розуміння: ролі, функцій та сімейних обов’язків дружини і чоловіка у шлюбі; факторів, які визначають “щасливе подружнє життя”; значення здоров’я, добробуту, поваги до іншого, саморозвитку та творчої самореалізації в щасливій сім’ї
10.	Груповий	Вечір “Родина. Склад родини. “Родинне дерево»	Усвідомлення значущості родини в житті людини та особистому житті; змісту понять “родина”, “родинне дерево”; складання “Дерева роду»
11.	Індивідуальний	Бесіда “Самостійність: як цю якість сприймаєте ви і ваші батьки»	Розуміння самостійності як провідної якості у власному житті
12.	Індивідуальний	Професійна служба (юрист): “За яких обставин можливе розлучення?»	Розуміння розлучення як виключної міри розпаду родини; усвідомлення шляхів подолання родинною різноманітних протиріч
13.	Індивідуальний	Бесіда “Моральні взаємини в сучасній українській сім’ї. Виховання дитини в українських родинах»	Ознайомлення з традиційними для української культури сімейними цінностями
14.	Груповий	Круглий стіл “Офіційний та цивільний шлюб: переваги та недоліки»	Усвідомлення переваг та недоліків офіційного та цивільного шлюбу

№ з/п	Вид тьюторіалу	Тема	Очікуваний результат
15.	Груповий	Диспут «Вступ у шлюб і створення сім'ї. Моделі вибору супутника життя. Фази сімейного життя»	Знання специфіки становлення сім'ї; формування переконань у майбутньому виборі супутника життя
16.	Груповий	Професійна служба (психолог) «Причини утворення ранніх шлюбів. Фактори стабільності раннього шлюбу»	Розуміння специфічних особливостей ранніх шлюбів і раннього батьківства; усвідомлення відповідальності матері і батька за раннє батьківство
17.	Груповий	Тренінг «Подружня сумісність. Сімейні конфлікти та способи їх вирішення»	Розуміння принципів і мотивів створення сім'ї; необхідності та змісту культури поведінки та спілкування у взаєминах з іншими
18.	Груповий	Тренінг «Яку сім'ю я хочу створити?», «Яким батьком/матір'ю я буду»	Розуміння: основ проектування взаємини у майбутній власній сім'ї; способів вироблення, упровадження і підтримки родинних традицій; визначення образу власної майбутньої сім'ї

Основний зміст даного завдання – проектування майбутньої діяльності, організація збору інформації щодо зафіксованої форми проведення навчально-просвітницької роботи з сімейного виховання. При цьому тьюторант формує тематичне портфоліо, до якого входять: матеріали з історії та теорії питання; список освітніх ресурсів та можливих інформаційних джерел; рецензії на прочитані матеріали, пов'язані з виконуваним завданням; маршрути передбачуваної навчально-професійної діяльності; списки необхідного, на думку тьюторанта, інструментарію для реалізації майбутнього проєкту, дослідження, творчі роботи та ін. Матеріали, структуровані тьюторантом у процесі його індивідуального

пошуку, дають тьютору уявлення про те, якими є навчально-професійні можливості та інтереси кожного студента.

Вище викладене дає підстави стверджувати, що підготовка майбутніх педагогів до співпраці з сім'єю засобами використання технологій індивідуалізації освітнього процесу дозволяє актуалізувати питання усвідомлення сімейних цінностей, розуміння ролі і значення сім'ї в житті людини, сформувати у студентів необхідний для майбутньої професійної діяльності арсенал форм і методів сімейного виховання. А також сприяє особистісному та професійному самовизначенню майбутнього педагога, становленню його суб'єктної позиції у процесі навчання, що відповідає принципам гнучкості та варіативності сучасної освіти і сприяє становленню успішної особистості.

Список використаної літератури:

1. Алексєєнко Т. Ф. Сімейне виховання: концептуалізація ідей теорії і практики : монографія. К.; Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. 437 с.
2. Беленька Г. В., Богініч О. Л., Машовець М. А. Здоров'я дитини – від родини : колективна монографія. Київ : СПД Богданова А. М., 2006. 220 с.
3. Бойко А. М. Педагогічна україністика : науково-методичний посібник. Київ-Полтава : Salutis, 2020. Ч. 2. 84 с.
4. Бойко А. М., Дем'яненко Н. М. Тьюторство як модель партнерських відносин викладач-студент. *Педагогіка та психологія. Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2018. Вип. 1 (7). С. 18-22.
5. Вишківська В. Б., Кондратенко Л. І., Патлайчук О. В. Студентоцентроване навчання як фактор удосконалення системи професійної підготовки у ЗВО. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. № 87. С. 20-24.
6. Годованюк Т. Л. Індивідуальне навчання у вищій школі : монографія. К. : НПУ імені Драгоманова, 2010. 160 с.
7. Дем'яненко Н. Архітектоніка тьюторингу у вищій школі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. 2018. Випуск 2 (8). С. 13-17.
8. Лохвицька Л. В., Андрющенко Т. К. Виховання здорової дитини в сучасній сім'ї. Сім'я – берегиня здоров'я дитини : навч.-метод. посіб. Тернопіль, 2010. 228 с.

9. Лякішева А., Потапчук Т. Аналіз розвитку цінностей сімейного виховання в історичній ретроспективі. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. № 3 (10). С. 40-45.
10. Маценко Л. М. Педагогіка сімейного виховання : підручник. Вид. 3-тє, доп., перероб. Київ : ЦП “Компринт”, 2019. 376 с.
11. Особа О. Нівеляція сімейних цінностей як прояв культури постмодернізму. *Молодь і ринок*. 2012. № 12. С. 124-128.
12. Повалій Л. В. Формування у старшокласників відповідального батьківства як сімейної цінності. *Молодий вчений*. № 2 (17). 2015. С. 291-294.
13. Сімейна педагогіка : навчально-методичний посібник. Вид. 2-е, доп., перероб. / уклад. Н. А. Дудник, В. С. Кривда. Умань, 2021. 148 с.
14. Смалько Л. Є. Індивідуалізоване навчання в системі підготовки майбутнього педагога США : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.09 “Теорія навчання”. К., 2000. 20 с.
15. Ivanytska O. Tutoring influence on the formation of personal values at higher educational establishment: European experience. *Молодь і ринок*. 2018. № 3 (158). С. 131–135.
16. Sylenko Yu. Tutoring – pedagogical innovation in professional and pedagogical training of teachers in higher education institutions. *V International Scientific and Practical Conference “Scientific researches and methods of their carrying out: world experience and domestic realities”*, Vinnytsia, UKR – Vienna, AUT (Online), 17.02.2023, No 24 (2023). Pp. 523-529.

2.5. Готовність до управлінської діяльності майбутніх керівників (директорів) закладу дошкільної освіти: теоретичні та прикладні аспекти

Актуальність презентованого питання не викликає сумніву, оскільки готовність здобувачів спеціальності “Дошкільна освіта” до управлінської діяльності – це не просто декларація дій в сучасному ЗВО, а рівень набутих компетентностей, загальних, професійних, це практичний результат навчання здобувачів вищої освіти. Актуальність та доцільність запропонованої тематики обумовлені необхідністю модернізації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців галузі дошкільної освіти для забезпечення

Наукове видання

**ТЕОРЕТИЧНІ І ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧА
ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ
У ДИТИНСТВІ**

Колективна монографія

**За загальною редакцією дійсного члена НАПН України,
професора Віктора Андрущенка**

Автори матеріалів:

*В. П. Андрущенко, Т. С. Яценко (1.1), О. Я. Митник, О. М. Костюшко (1.2),
В. В. Предко, Д. Є. Предко (1.3), І. К. Чанчиков (1.4), В. Г. Панок (1.5),
О. В. Матвієнко, Т. О. Олефіренко (1.6), І. В. Євтушенко (2.1), І. М. Унінець, Andre R. Marseille (2.2),
О. М. Зінько, Я. А. Соколівська (2.3), В. Б. Вишківська, Ю. В. Силенко (2.4), Г. Г. Цветкова (2.5),
Р. А. Шулигіна, С. О. Довбня (2.6), О. Ю. Ступак (2.7), Н. В. Левінець (2.8), В. Л. Ходунова (2.9),
В. М. Корх (2.10), І. Є. Товкач (2.11), К. М. Поліщук (2.12), Т. М. Сняткова (2.13),
Г. В. Шелепко (2.14), І. В. Войтюк (2.15), О. М. Хлонь (2.16), Д. В. Губарева (2.17).*

Відповідальний редактор – О. Митник

Технічне редагування та верстка – Т. Меркулова, К. Рибалко

Дизайн обкладинки – Н. Твардовська

Підписано до друку 30 листопада 2023 р.
Формат 60x84/16. Папір офісний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. др. арк. 31. Об.-вид. арк. 23,19.
Наклад 300 прим. Зам №
Віддруковано з оригіналів

ВИДАВНИЦТВО

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 7896 від 25.07.2023

